איסור כניסת שתויי יין למקדש

א.

נאמר הפרשת שמיני[1]:

> וידבר ה' אל אהרן לאמר. יין ושכר אל תשת אתה ובניך איתך בבואכם אל אהל מועד ולא תמותו חוקת עולם לדורותיכם. ולהבדיל בין הקודש ובין החול ובין הטמא ובין הטהור. ולהורות את בני ישראל את כל החוקים אשר דבר ה' אליהם ביד משה.

איסור הכניסה למקדש נראה בפשטות שמתייחס דווקא לכהנים "אתה ובניך אתך". כן משמע מסוגיה במסכת זבחים[2] הלומדת את דין שתויי יין בכניסה למקדש שדין זה קיים אף בעבודה שאין זר חייב עליה, ואם כן משמע שדין שתויי יין אינו מתייחס לזר אלא לכהנים בלבד.

כך אכן פסק הרמב"ם[3]:

> כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להיכנס מן המזבח ולפנים.

לאור זאת נראה שיש לתמוה על דברי הרמב"ם בספר המצוות[4]:

> האזהרה שהוזהרנו מלהיכנס למקדש או להורות בשום דבר מדיני התורה בהיותנו שיכורים והוא אמרו יתעלה יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ולהורות את בני ישראל וכו'.

רואים אנו שהרמב"ם בספר המצוות לא ציין כי איסור הכניסה קיים רק לכהנים, וכן השמיט הוא מתוך הפסוק אותו ציטט את המילים "אתה ובניך אתך" המראות את ההתייחסות דווקא לכהנים. אם כן יש להבין את דבריו בספר המצוות העומדים לכאורה בניגוד לפסוקי התורה, סוגיית הגמרא, ואף לפסקו הוא במשנה תורה[5].

---

[1] ויקרא י', ח' - י"א.

[2] יז ע"ב - יח ע"א.

[3] הל' ביאת המקדש פ"א ה"א.

[4] מל"ת ע"ג.

[5] לכאורה ניתן היה לומר שהתורה דברה אל הכהנים וכל שכן שהכוונה גם לישראל שריחוקם מהמקדש גדול משל הכהנים. הבנה שכזו ניתן היה להבין מדברי תורת הכהנים (שמיני פרשתא א', ז') "יכול אל יהו ישראל חייבין על ההוראה במיתה אבל יהיו אהרן ובניו חייבים על ההוראה במיתה. ודין הוא ומה אם ישראל שמוזהרים לבוא אל

אמנם מסיום דבריו בהגדרת המצווה ביחס לאיסור ההוראה בזמן היות המורה שתוי יין באומרו: "בכל מי שיורה והוא שתוי יין בין שהיה כהן בין שהיה ישראל", משמע שבניגוד לאיסור ההוראה במצב של שיכרות האיסור על הכניסה למקדש מתייחס רק לכהנים. אף על פי כן יש להבין מדוע לא כתב זאת בהגדרה של המצווה בסגנון "שציווה לכהנים" כפי שמצוי סגנון זה בשאר המצוות התלויות בכהנים.

ב.

שאלה נוספת אותה יש לשאול על הרמב"ם היא מדוע מנה הוא את האיסור להורות הוראה בשעה שהמורה שתוי יין הנלמד גם כן מפסוק זה[6], ביחד עם האיסור להיכנס למקדש שתוי יין. שאלה זו שאל הרמב"ן בהשגתו על מצווה זו וכתב:

> ועוד אני אומר כי המניעות האלו מן היין בעבודה ובהוראה לא ימנו מצווה אחת כדברי הרב אבל נמנות שתיים בחשבון המצוות שהם שני עניינים חלוקים, אין להם דמיון זה בזה ודין שניהם בעונשין איננו שווה. ואולי יחשוב הרב שהוא לאו שבכללות כאילו אמר יין ושכר אל תשת בבואכם אל אהל מועד ובהורות את בני ישראל ויהיו נמנים לאו אחד מהסכמתו בלאוין שבכללות כמו שביארו בעיקר התשיעי. אבל זה איננו כן שכבר נפסק העניין בעונש שכתוב ולא תמותו שאינו בהוראה ובפסוק ולהבדיל בין הקודש ובין החול וכו'.

ואכן הרמב"ן הוסיף מצווה זו כמצווה נפרדת (אלא שלרמב"ן זו מצוות עשה של הוראת התורה שלא בשכרות ולאו הבא מכלל עשה הוא. אמנם אף הרמב"ן חשב שיש למנות מצווה זו גם כן כלאו[7] אך בכל אופן כמצווה נפרדת ממצוות האיסור על הכהנים שיכנסו שתויי יין למקדש).

אוהל מועד שתויי יין ולא שתויי יין אין חייבין מיתה על ההוראה, אהרן ובניו שאין מוזהרין לבוא אל אוהל מועד אלא שתויי יין אינו דין שלא יתחייבו מיתה על ההוראה". אמנם נראה שכוונת המדרש היא שריחוקם איננו קשור לשתיית היין אלא לריחוק הכללי מהמקדש שלא בשעת עבודה, שכן דין שתיית יין הינו רק בין האולם והמזבח וריחוק הישראל שלא בשעת עבודה ולצורך העבודה קיים כבר בעזרת כהנים (ראה כלים פ"א משניות ח' - ט').

[6] ראה כריתות יג ע"ב.

[7] ראה בהוספותיו שבסוף ספר המצוות (לאחר ההשגות על מצוות הלא תעשה).

אף במשנה תורה המשיך הרמב"ם וסמך איסורים אלו זה לזה ואת איסור ההוראה לשתוי יין לא הביא בהלכות תלמוד תורה אלא בהלכות ביאת המקדש[8], ואם כן יש לנסות ולהבין את הקשר בין האיסורים הללו בשיטת הרמב"ם.

מחלוקת נוספת מוצאים אנו בין הרמב"ם לרמב"ן בעניין שתויי יין, ונראה שבעזרתה נוכל לעמוד על שורש מחלוקתם במניין המצוות.

לשיטת הרמב"ם אף הכניסה של השתוי למקדש אסורה היא מהתורה ומחייבת מלקות, בעוד שלרמב"ן בהשגתו על ספר המצוות שם האיסור קיים רק בעבודה עצמה.

הרי שלרמב"ן איסור השתייה הינו סניף לעבודת המקדש, ואיסור הכניסה של שתויי יין למקדש הינו רק מדרבנן. על כן, כיון שמדין התורה לשיטתו זהו דין בעבודת המקדש, אין לו כל שייכות לאיסור הוראה לשתויי יין ואלו מצוות נפרדות.

אמנם לרמב"ם כיוון שעצם הכניסה של שתויי יין למקדש אסורה, אם כן זהו דין בכהן ולא בעבודה. בירורנו ברמב"ם לומר שאיסור הכניסה הינו דין בכהן ולא במקדש נראה מדברים אלו של הרמב"ם[9]:

> וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל[10] להיכנס למקדש כולו מתחילת עזרת ישראל ולפנים כשהוא שתוי יין או שיכור או פרוע ראש דרך ניוול אף על פי שאינו באזהרה, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס לו מנוול.

---

[8] פ"א ה"ג. הבאת ההלכות של איסור ההוראה בהלכות ביאת המקדש ולא בהלכות תלמוד תורה דוחה את האפשרות ליישב את מניין הרמב"ם שלשיטתו (למרות קושיית הרמב"ן) יש פה לאו שבכללות. מהפסוק "לא תאכלו על הדם" (ויקרא י"ט, כ"ו) למדו רבותינו (סנהדרין סג ע"א) שזהו לאו שבכללות לחמישה ענינים שונים והרמב"ם (בשורש התשיעי) אכן ביאר כי כל האיסורים ימנו כמצווה אחת (מצוות לא תעשה קצ"ה), אך את דיני הלאו פיזר הרמב"ם במשנה תורה כל דין במקומו ולא כתבם במקום אחד. השוני בהלכות השתייה אם כן לא יתיישב אף אם נאמר שזהו לאו שבכללות ועל כן עדיין יש ליישב את הרמב"ם.

[9] הל' ביאת המקדש פ"א הי"ז.

[10] בעל החינוך בניגוד לרמב"ם כתב (סוף מצוה קנ"ב) "ונוהג איסור ביאת מקדש בשיכרות בזמן הבית בזכרים ובנקבות". המנחת חינוך תמה על כך וכתב "ואיני מבין דברי המחבר בסוף המצווה שכתב ונוהג איסור ביאת המקדש ושכרות בזמן הבית בין בזכרים ובין בנקבות ובאמת מחמת לאו זה אינו נוהג בנקבות כלל אפילו מן המזבח ולפנים, רק מפני מורא המקדש ולאו זה אינו אלא בכהנים הכשרים".

נראה שבעל החינוך הבין שאף מצוות שתויי יין הינה דין במקדש (וכן נראית הבנתו בביאורו שם בשורש המצווה "ידוע שאין להתעסק בדברים יקרים בתכלית היוקר כמו עניני המקדש ודברי התורה רק בעת שיהיה האדם מיושב בדעתו"). על כן אף כניסת השתויים לעזרת ישראל על אף שאינם באזהרה של איסור המיתה והמלקות, אך יסוד

הרי שכדין במקדש שאין לבזותו בכניסה של שתויי יין אין חילוק בין ישראל לכהנים, בניגוד לאיסור ולאזהרת התורה על שתויי יין המתייחס רק לכהנים.
כן בולט ההבדל שדין מורא מקדש שייך כבר באיסור כניסת השיכורים לעזרת ישראל, בעוד שדין שתויי יין הינו רק מהמזבח ולפנים. על כן, כיון שיש פה דין בכהן נראה שיש פה פסול בגברא של הכהן ולא דין בקדושת המקדש.

ג.

ברמב"ם מצאנו שני גדרים בחומרת האיסור:

א. כניסה למקדש של שתויי יין המחייבת מלקות

ב. עבודה במקדש של שתויי יין המחייבת מיתה בידי שמיים.

נראה לומר שחלוקה זו בעונשים המצוייה בספר המצוות באה לכלול אף את הכניסה למקדש בשיכרות לאיסור התורה, ועל כן הובאה הכניסה המחייבת מלקות, אך ישנה גם כן כניסה שאיננה מחייבת מלקות.
כך דייק הרדב"ז מפתיחת הרמב"ם[11]:

> כל כהן הכשר לעבודה אם שתה יין אסור לו להיכנס מן המזבח ולפנים ואם נכנס ועבד עבודתו פסולה וחייב מיתה בידי שמיים.

הרי שלא נכתב שיש חיוב מלקות על הכניסה, בעוד שבסוף הפרק[12] פסק הרמב"ם שיש חיוב מלקות לכהן הכשר לעבודה הנכנס בשעת עבודה שתוי יין מן המזבח ולפנים אף אם לא עבד עבודה.
על כן דייק הרדב"ז שבכניסה שלא בשעת עבודה ישנו איסור אך אין חיוב מלקות.
חלוקה זו של הרדב"ז לכאורה תמוהה היא: מדבריו משמע שהכניסה שלא בשעת עבודה בשיכרות קלה היא מהכניסה בשיכרות בשעת העבודה, בעוד שבדרך כלל דווקא כניסה שלא בשעת עבודה חמורה היא מכניסה בשעת עבודה. כן מצאנו בגמרא[13] שכניסה להיכל

אחד להם, ודין זה הוא הקיים אף בנקבות (כפי שקיים בזרים). אם כן "איסור ביאת מקדש בשכרות" הינו איסור כולל וחלק מפרטיו החמורים יותר קיימים רק בכשרים לעבודה על פי החינוך. כן נראה לענ"ד.

[11] הל' ביאת המקדש פ"א ה"א.

[12] פ"א הט"ו.

[13] מנחות כז ע"ב.

שלא בשעת עבודה להיכל (לפי הרמב"ם[14]) או שלא לצורך עבודה אף בשעת העבודה (לפי התוספות[15]) מחייבת מלקות.

אלא שנראה לומר שהחלוקה המחייבת מלקות בכניסה ריקנית להיכל ולא מחייבת מחוץ להיכל איננה משום שמחוץ להיכל אין פגם בכניסה שלא בעת עבודה, אלא משום שכל הזמן שורה על הכהנים קדושת העזרות ורק בשעת העבודה מזמינם ה' יתברך להיכלו ורק אז שורה עליהם קדושת ההיכל. על כן, כניסה להיכל שלא בעת העבודה אסורה היא שכן לא לשם כך הורשו להיכנס. אמנם בין האולם והמזבח הכהנים מוגדרים כחלק ממערכת המקדש תמיד, ועל כן מותרים להיכנס אף שלא בשעת העבודה.

חלוקה שכזו מבארת מדוע אין חיוב מלקות לכל הנכנס להיכל בשעת עבודה אף שלא לצורך עבודה לפי הרמב"ם. בזמן זה הותרה כניסתו להיכל, וממילא חלה עליו קדושת ההיכל בזמן זה. על כן, אין שום פן של זרות בכניסה ריקנית בשעת העבודה, שכן החלוקה היא ברשות הניתנת לכהנים היכן ומתי להיכנס.

אמנם לתוספות רק כגברא ניתן לכהן להיכנס להיכל לעבודה, ועל כן אף בשעת עבודה אם יכנס ולא יעבוד תחשב ביאתו כביאה ריקנית וילקה.

כך מובן מדוע סמך הרמב"ם בספר המצוות לאיסור להיכנס כל אדם חוץ ממחיצתו את האיסור להיכנס להיכל שלא בשעת העבודה באומרו[16]:

> האזהרה שהוזהר כהן גדול מלהיכנס למקדש בכל עת . . . ויש בלאו זה חלוק גבולות והוא שכהן גדול הוזהר מהיכנס בקודש הקודשים ואפילו ביום הכיפורים זולתי בזמן הידוע לעבודה, וכן כל כהן מוזהר להיכנס להיכל כל השנה גם כן אלא בעת העבודה. ונמצא קיצור עניין הלאו שכל כהן לא ייכנס למקום שהוא נכנס אליו בעת שהוא רשאי להיכנס לשם זולתי בשעת עבודה בין כהן גדול בפנים בין כהן גדול בחוץ.

משמעות הדבר שכשלא בזמן עבודה לא שורה קדושת ההיכל על הכהן הנמצא בו, ורק מחוץ להיכל כל הזמן שורה קדושת המקום על הכהן בזמן שנמצא הוא בה.

לאור הבנה זו ברמב"ם נראה שניתן לבאר את חלוקת הרדב"ז:

כניסה להיכל שלא בזמן עבודה חמורה היא, שכן לא שורה על הנכנס קדושת ההיכל.

---

[14] ספר המצוות מל"ת ס"ח ובהל' סנהדרין פי"ט ה"ד. בענ"ד זו גם שיטת רש"י (שם בד"ה "ארבעים").

[15] שם ד"ה "להיכל".

[16] מל"ת ס"ח.

שונה הוא איסור שתויי יין שבו תוקף האיסור הוא דווקא במי שכן ראוי לעבודה כפי שפסק הרמב"ם על פי התורת הכהנים[17]:

> 'אתה ובנך איתך' - יכול חללין תלמוד לומר 'איתך'. אוציא חללים ולא בעלי מומים תלמוד לומר 'אתה ובניך' מה אתה כשר אף בניך כשרים, יצאו חללים ובעלי מומים.

לאור זאת משמע שעיקר איסור כניסת שתויי יין נובע מחילול קדושת העבודה החלה על הכהן. קדושה זו איננה באה מצד מקום העבודה כחפצא של המקדש כפי שבארנו לעיל, אלא מצד קדושת בין האולם והמזבח השורה על הכהן בשעת העבודה. על כן שלא בשעת העבודה ששורה רק קדושת המקום עצמו על הכהן אך לא קדושת העבודה ישנו רק איסור לאו להיכנס שתויי יין ללא הלקאה, ואף זאת רק לכהן הראוי לעבודה שבכך הוא מתייחס לעזרה - מקום העבודה[18].

בשעת העבודה שורה קדושת עבודת הקרבנות עצמה על הכהן המצוי בין האולם והמזבח, ובאם יהיה שתוי בשעה שקדושה זו שורה עליו הרי הוא מחללה ועונשו מלקות. חמור יותר הוא העובד בשיכרותו אשר הוא מחלל לא רק את קדושת העבודה השורה על הכהן, אלא גם את העבודה עצמה ועל כן עונשו מיתה בידי שמיים.

ד.

בחלוקתינו בין חילול קדושת העבודה לחילול העבודה עצמה, נראה שניתן ליישב קושי נוסף מדברי הרמב"ם.

פסק הרמב"ם[19]:

> היה שיכור משאר המשקין המשכרין אפילו מן החלב או מן הדבלה הרי זה לוקה ועבודתו כשרה שאין חייבים מיתה אלא על היין בשעת עבודה ואין מחלל עבודה אלא שיכור מן היין.

---

[17] פרשת שמיני פרשתא א'.

[18] ומטעם זה אין איסור כניסת שתויי יין חל אף בעזרת הכהנים האסורה בכניסה לישראל שלא בשעת העבודה, שכן אין פה דין בחילול הכהונה אלא בחילול קדושת מקום העבודה החלה על הכהן הראוי לעבודה.

[19] הל' ביאת המקדש פ"א ה"ב.

הרמב"ן[20] תמה מדוע חייב הרמב"ם על שאר המשקין מלקות כספרא והלא זו מחלוקת תנאים בגמרא ושם נפסק בצורה שונה, וכך מובא במסכת כריתות[21]:

> תנו רבנן 'יין ושכר אל תשת' יכול אפילו כל שהוא אפילו מגיתו תלמוד לומר 'ושכר' אין אסור אלא כדי לשכר, וכמה כדי לשכר רביעית יין בן מ' יום (ומהמילה 'שכר' לומד תנא קמא שאר משקים שמשכרים בגזירה שווה מנזיר – בגמרא שם). אם כן מה תלמוד לומר 'יין' לומר לך שמוזהרין עליו כל שהוא ומוזהרין עליו מגיתו. רבי יהודה אומר 'יין', אין לי אלא יין שאר משכרין מנין תלמוד לומר 'ושכר'. אם כן מה תלמוד לומר 'יין' על היין במיתה ועל שאר משקין באזהרה. רבי אלעזר אומר 'יין אל תשת ושכר' אל תשתהו כדרך שכרותו. הא אם הפסיק בו או נתן מים כל שהוא פטור.

הרי שלכאורה פסק הרמב"ם כרבי יהודה על אף שבגמרא שם נאמר:

> אמר רב יהודה בר אחותאי הלכה כרבי אלעזר.

ועיין שם בכסף משנה שנדחק ביישוב הרמב"ם כרבי יהודה עם הגמרא, ובתשובת הרשב"א שציטט ונדחק ליישב את פסק הרמב"ם עם רבי אלעזר בהנחה שגם לרבי אלעזר ישנה גזרה שווה של "שכר שכר" מנזיר למרות שלרבי אלעזר ישנו ביאור אחר למינוח "שכר" - יין באופן משכר וצ"ע.

אמנם מדברינו דברי הרמב"ם מתפרשים כשמלה.

הנה בגמרא שם נאמר:

> כמאן אזלא הא דתניא אכל דבלה קעילית ושתה דבש או חלב ונכנס למקדש חייב כמאן – כרבי יהודה.

הרי שלרבי יהודה ישנו חיוב מלקות על שאר המשקים בכניסה למקדש ומשמע שלרבי אלעזר ישנו רק איסור ללא חיוב. הרשב"א בתשובה הנזכרת דייק מכך שלא ציין הרמב"ם שיעור לאכילת ושתיית שאר המשכרים, שמשמע שאין בהם שיעור אלא הטעיית המחשבה וכלשון הרמב"ם[22]:

> אפילו אכל תמרים או שתה חלב ונשתבשה דעתו מעט.

אם כן, היין המשכר הינו פוסל את הכהן מצד הדין של שתיית יין ואילו שאר המשכרים דינם מדין שיכרות (וזו הסברה לתנא קמא שביין נפסל הכהן בכל שהוא).

---

[20] בהשגתו על ספר המצוות מל"ת ע"ג.

[21] יג ע"ב.

[22] שם הל' ג'.

בדין כניסה למקדש לא הסכים רבי אלעזר לרבי יהודה ששאר המשקים הפוסלים רק בגברא יחייבו מלקות, אלא שרק איסור יש בדבר[23]. זאת כיון ששאר המשקים אינם פוסלים מדין העבודה והמקדש אלא רק מצד הכהן עצמו (כמו כניסה שלא בשעת עבודה). אמנם בשעת עבודה מודה רבי אלעזר שלוקה הכהן שכן פה הוא עובד עבודה, וכיוון ששורה על הכהן קדושת העבודה ופוסל הוא את עצמו בשיכרות הרי שפסול בקדושת העבודה כן מתקיים ועל כן ילקה בחללו את קדושת עצמו.

אכן כיוון שלא נפסלת העבודה בכך, שהרי אין הלכה כרבי יהודה המשווה את שאר המשכרים ליין, אם כן אין פה פסול בעבודה עצמה כחפצא וממילא אין חיוב מיתה.

באופן זה ברור שכיוון שההלכה רבי אלעזר (כפשט הגמרא), מובן מדוע פסק הרמב"ם שאם מזג במים את רביעית היין או שהפסיק בתוך השתייה פטור - שכן זהו הלימוד של רבי אלעזר מהמילה שכר - "כדרך שכרותו, הא אם הפסיק בו או נתן לתוכו מים כל שהוא פטור".

ה.

בהוראה של חכם בוודאי שהפן הדומיננטי איננו הדין העצמי של שתיית היין הפוגם בכניסה למקדש, אלא צלילות הדעה.

על כן, בהוראת חכם לכולי עלמא אכילת דבלה הפוגמת בגברא מפריעה להוראת החכם, ולפיכך כן פסקו של רב בגמרא[24] שהאוכל דבלה אל יורה הינו לכולי עלמא. בכך סרה

---

[23] אצלנו הגירסה היא "ונכנס למקדש ושימש לוקה" אך בגמרא בבכורות (מה ע"ב) הגירסה היא "חייב" וכן גרסו התוספות (כתובות י ע"ב ד"ה "אמר") בגמרא בכריתות. הדבר המשמעותי בענייננו הוא השמטת המילה "ושימש" בגמרא בבכורות וכן נראה שהתוספות בכריתות לא גרסו מילה זו. דברינו הינם גם לפשט הגמרא, אך לתוספות במסכת יומא (מט ע"א ד"ה "זר") המבינים כי לרבי יהודה יש חיוב מיתה בשאר המשכרים ולרבי אלעזר רק חיוב מלקות כל שכן שברור שהרמב"ם פסק כרבי אלעזר. אמנם בתוספות משמע שלא כגמרא וקשה לומר ש"חייב" הינו מיתה לאחר שכתוב במפורש שלרבי יהודה יין במיתה ואין שאר משכרים במיתה. לדברינו יש לומר שבפסול שיכרות המטעה את הדעה בו שווה לרבי יהודה דין שאר משכרים ליין ורק ברביעית ישנו חילוק. שמא זהו מקור החילוק גם כן לרמב"ם בין דבלה המשכרת את האדם לבין דבלה שאינה מטעה את דעתו כפי שיובא להלן.

[24] כתובות י ע"ב.

קושיית התוספות שם[25] שהבינו שדין זה נראה על פניו רק אליבא דרבי יהודה למרות שההלכה בכניסה למקדש היא כרבי אלעזר.

נראה שביין ישנן שתי בחינות:

א. ההנאה המצויה בשתייתו.

ב. השכרות הבאה בעקבותיו.

עצם איסור השתייה של היין נובע מהפרשה מהנאות העולם בעת העבודה במקדש (וזהו יסוד הלימוד "שכר שכר" מנזיר שעליו אמר רבי אלעזר הקפר שהוא מצער עצמו מן היין[26]). ההשפעה של השיכרות הבאה בעקבות השתייה באה רק בכמות מסויימת ובצורה מסויימת (= שלא בזמן ארוחה וכדומה). על כן לבחינת השתייה של היין שמהווה את סמל ההנאות אין שאר המשכרים בכלל, אך כן יהיו הם בבחינה השניה של השפעת השיכרות.

הרשב"א דייק מכך שנאמר "יין ושכר" ולא "יין המשכר" שזהו המקור לאיסור היין בפני עצמו אף לרבי אלעזר, אלא שסייג הוא איסור זה שרק יין המסוגל לשכר הוא המחייב מהתורה. (אכן אף יין שאינו משכר - כגון שנימהל במים, אסור לכתחילה מכך שכתב בו הרמב"ם לשון פטור ולא כתב מותר[27]).

נראה שיסוד זה של שתי הבחינות והלכותיהן השונות מתברר בגמרא במסכת עירובין[28]:

> אמר רב יהודה אמר שמואל שתה רביעית יין על יורה. אמר רב נחמן לא מעליא הא שמעתא דהא אנא כל כמה דלא שתינא רביעיתא דחמרא לא צילא דעתאי.

התוספות שם[29] הקשו והלא בגמרא בכריתות נאמר במפורש שדין "יין ושכר אל תשת" חיובו הוא ברביעית וכיצד אמר רב נחמן שאין שמועה זו מעולה?

התוספות הציעו לומר שהיין שעליו מדובר בגמרא בעירובין הוא מהול במים. גם ביישוב זה לא נחה דעתם של בעלי התוספות שכן אף דין מהול במים הינו רק לרבי אלעזר וכיצד אמר רב נחמן ששמועה זו אינה מעולה?

נראה שלאור דברינו ברמב"ם אין כל צורך להעמיד אוקימתא בגמרא:

---

[25] ד"ה "אמר".

[26] נדרים י' ע"א.

[27] היין פוסל כפי שביארנו אף ללא פן השיכרות, ועל כן פוסל הוא אף בתוך הסעודה בניגוד לשאר המשכרים שאינם פוסלים אלא בדרך שיכרות – ראה צפנת פענח לגאון הרוגוצ'ובר הל' מאכלות אסורות פ"ו ה"א.

[28] סד ע"א.

[29] ד"ה "שתה".

דין רביעית נאמר בדין הכהנים ששם יש דין בהגדרת שתייה. לעומת זאת, בהוראת חכם הבין רב נחמן שלא כרב יהודה בשם שמואל שאין לדמות את גדרי השתייה בהוראת חכם לפסול ביאה במקדש. דין השיכרות בהוראת חכם תלוי בצלילות הדעת, ואם כן פה השיעור הוא אישי לכל אחד ואחד. העיקרון הוא שאין להורות כשהדעת לא צלולה כדיוק הרשב"א ברמב"ם.

לדברינו מובן גם כן מדוע הרמ"א לא הביא בדיני הוראת ההלכה את הגדר של רביעית דווקא אלא כתב[30]:

ויזהר כל אדם שלא יורה כשהוא שתוי יין או שאר דברים המשכרים.

ו.

פסול שתוי היין אם כן נובע מכך שקדושת המקדש והעבודה שחלה על הכהן מתחללת, ולא מצד חוסר הכשרות לעבודה.

בכך נראה שניתן ליישב את הקשיים בהם פתחנו את הרמב"ם:

הקדוש ברוך הוא משרה קדושה על הכהנים בעבודתם, וכן על מורי ההוראה בלמדם את חוקי האלוקים ואת תורותיו לעם. באם שתוי היין היה פוגם בעבודתו במקדש או בהוראתו אכן היה מקום לחלקם לשתי מצוות נפרדות. אמנם אם מבינים אנו כי שורש המצווה הוא שכאשר חלה קדושה על האדם אל יחללה בשתיית יין, אם כן שורש איסור השתייה בעבודת המקדש ובהוראת ההלכה אחד הוא.

באופן זה מובן כי יסוד המצווה איננו שייך דווקא לכהנים אלא רק שהיישום שלו דהיינו איסור חילול קדושת העבודה, שייך לכהן הראוי לעבודה. על כן לא פתח הרמב"ם בהגדרת המצווה שזו מצווה דווקא לכהנים, אלא שבפרטי ההלכה ביאר כי הוראת ההלכה בשתייה אסורה אף היא לישראל, וממילא מובן כי דין שתיית יין לבאי המקדש מתייחס רק לכהנים כפי שפסק הרמב"ם בהלכות ביאת המקדש.

באופן זה חידש לנו הרמב"ם שבעצם איסור הכניסה למקדש בשתייה שייך במהותו אף לישראלים, אלא שאצלם היישום יהיה שונה שכן פסולים הם בעבודה ואצלם היישום יבוא רק בהוראת דיני התורה כשהשיכרות מטה את דעת המורה. מסתבר שמהות איסור ההוראה במצב של שתייה איננו נובע מחוסר היכולת להורות כראוי, שכן בדבר זה כל חכם

---

[30] יו"ד רמ"ב, י"ג.

יאמוד את עצמו האם הינו מסוגל להורות כראוי (כפי שכן משתמע מפסק הרמ"א שסמך את דין איסור ההוראה לשתוי למי שאינו ראוי להוראה ומורה וזהו שורש הבנת הבית יוסף שכאשר מרגיש החכם שמסוגל הוא להורות מותר לו להורות[31]).

לרמב"ם בניגוד לדעת הרמ"א שורש האיסור הוא הפגם בקדושת התורה השורה על מורה ההוראה השתוי בנוסף על הקושי שיש בהטיית המחשבה על ידי השיכרות[32]. על כן לא הביא הרמב"ם את דין השתייה למורה הוראה בהלכות תלמוד תורה (כפי שכן עשה הרמ"א) אלא בהלכות ביאת המקדש שזהו המקום בו ברור שהיסוד לאיסור היא הקדושה החלה על מורה ההוראה כפי שחלה קדושה על הכהן בעבודתו. צמידות עניינים אלו בתוכנם עולה יפה גם כן מלשון הרמב"ם[33]:

> <u>וכשם</u> שאסור לכהן להיכנס למקדש מפני השכרות <u>כך</u> אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להורות כשהוא שתוי.

---

[31] עיין שם בש"ך ס"ק י"ט.

[32] אף על פי שגם לרמב"ם מותר לו לחכם ששתה להורות בדבר שמודים בו הצדוקים, נראה ששורש דבר זה נובע מכך שדבר הכתוב במפורש בתורה איננו בגדר הוראה המצריכה את אישיות החכם בעצמו אלא רק כמורה את מקום הכתוב בתורה. נראה שזהו גם כן החילוק מדוע אין לקבל שכר על לימוד תורה שבעל פה ומותר על לימוד תורה שבכתב (ראה נדרים לז ע"א וברמב"ם הל' תלמוד תורה פ"א ה"ז) שכן לימוד תורה שבעל פה הינו בגדר הוראה, מה שאין כן בלמוד תורה שבכתב. בגמרא שם המינוח לדבר שמודים בו הצדוקים הוא "זיל קרי בי רב הוא". ברמב"ם ההבנה היא לדבר שאינו בגדר הוראה. הרמ"א שהבין שזהו גדר ביכולת להורות פסק (על פי תרומת הדשן והמהרי"ק) שכל דבר המפורש בפוסקים מותר לו גם כן להורות שכן אין קושי בהוראה זו, דבר שלא יוסכם על הרמב"ם.

שמא החילוק של התוספות (סנהדרין מ"ב ע"א ד"ה "העוסקים") שדין שתוי בהוראה קיים רק באיסור ובהיתר ולא בממונות נובע מההבנה שאין פה גדר של קדושת התורה כבאיסור והיתר אלא רק סידור חיי הבריות. על כן אם הדיין צלול יכול הוא להורות מה שאין כן לעוסקים ב"רזו של עולם" דהיינו דיני נפשות - בגמרא שם, שיש פה את קדושת התורה לדיינים. אמנם להלכה איננו נוהגים כך - ראה פתחי תשובה יורה דעה רמ"ב ס"ק ו'. אכן לא בכדי תרומת הדשן חלק על תוספות זה שכן לשיטתו הצלילות היא הנדרשת ליכולת להורות וזאת בוודאי צריך אף בדיני ממונות

[33] הל' ביאת המקדש פ"א ה"ג.